

Iskoristiti sve svoje potencijale: KONSOLIDACIJA EVROPSKOG PROSTORA VISOKOG OBRAZOVANJA

Bucharest Communiqué

FINALNA VERZIJA

EHEA – MINISTARSKA KONFERENCIJA
Bukurešt 2012. godine

Mi, ministri nadležni za visoko obrazovanje u 47 zemalja Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) sastali smo se u Bukureštu 26. i 27. aprila 2012. godine kako bismo potvrdili dostignuća Bolonjskog procesa i dogovorili se o budućim prioritetima EHEA-e.

Investiranje u visoko obrazovanje za budućnost

Evropa prolazi kroz ekonomsku i finansijsku krizu koja ostavlja štetne posljedice po društvo. Na polju sistema visokog obrazovanja, kriza utiče na dostupnost odgovarajućeg finansiranja i čini neizvjesnim perspektive diplomiranih studenata kada se radi o zaposlenju.

Visoko obrazovanje je važan dio rješenja za naše trenutne poteškoće. Jak i odgovoran sistem visokog obrazovanja pruža osnovu za uspješna društva koja počivaju na znanju. Visoko obrazovanje treba da bude u središtu naših nastojanja da prevaziđemo krizu – sada više nego ikada.

Imajući ovo na umu, obavezujemo se da osiguramo najveći mogući nivo javnog finansiranja za visoko obrazovanje uz korištenje drugih odgovarajućih izvora, kao investiciju za našu budućnost. Podržaćemo naše institucije u obrazovanju kreativnih, inovativnih, odgovornih svršenih studenata koji kritički razmišljaju i koji su potrebni za ekonomski rast i održiv razvoj naših demokratija. Posvećeni smo našem zajedničkom radu na ovakav način kako bismo smanjili nezaposlenost mladih.

EHEA juče, danas i sutra

Bolonjske reforme su promijenile lice visokog obrazovanja širom Evrope zahvaljujući uključenosti i posvećenosti obrazovnih institucija, osoblja i studenata.

Visokoobrazovne institucije u Evropi su sada više kompatibilne i komparativne. Sistemi osiguranja kvaliteta doprinose izgradnji povjerenja, visokoškolske kvalifikacije se više priznaju preko granica, a učestvovanje u visokom obrazovanju je sada prošireno. Danas studenti uživaju pogodnosti većeg izbora mogućnosti za obrazovanje kao i povećane mobilnosti. Vizija integrirane EHEA-e je na dohvat ruke.

Međutim, kao što Izvještaj o provođenju Bolonjskog procesa pokazuje, moramo činiti dalje napore na konsolidaciji i napredovanju. Težićemo većoj koherentnosti između naših politika djelovanja, pogotovo u završetku prelaska na trociklični sistem, korištenju ECTS kredita, izdavanju dodataka diplomu, jačanju osiguranja kvaliteta i provođenju kvalifikacijskog okvira, uključujući definiranje i ocjenjivanje ishoda učenja.

Težićemo ispunjenju sljedećih ciljeva: obezbijediti kvalitetno visoko obrazovanje za sve, poboljšati zapošljavanje svršenih studenata i jačati mobilnost kao sredstvo za poboljšanje učenja.

Naše aktivnosti ka ispunjenju ovih ciljeva biće podsticane neprestanim naporima ka usklađivanju nacionalnih praksi sa ciljevima i politikama djelovanja EHEA-e, uz bavljenje politikama djelovanja na onim područjima na kojima je potreban dalji rad. U periodu 2012-2015. godine posebno ćemo se koncentrirati na pružanje pune podrške našim institucijama za visoko obrazovanje i nosiocima aktivnosti na tom polju i njihovim naporima da učine suštinske konkretne promjene i podstaknu sveobuhvatno provođenje svih linija aktivnosti Bolonjskog procesa.

Osiguranje kvalitetnog visokog obrazovanja za sve

Proširenje pristupa visokom obrazovanju jeste preduslov za napredak društva i ekonomski razvoj. Slažemo se da usvojimo nacionalne mjere za proširenje cjelokupnog pristupa kvalitetnom visokom obrazovanju. Radićemo na tome da povećamo stopu završetka studiranja i osiguramo pravovremeni napredak na polju visokog obrazovanja u svim državama članicama EHEA-e.

Student koji upiše i diplomira na visokoškolskoj ustanovi treba da odražava raznolikost evropske populacije. Povećaćemo naše napore ka uključivanju grupa koje nisu dovoljno zastupljene sa ciljem razvijanja **društvene dimenzije** visokog obrazovanja, smanjenja nejednakosti i pružanja adekvatnih usluga studentu, u smislu savjetovanja i usmjeravanja, fleksibilnih staza učenja kao i alternativnih puteva koji vode ka uspjehu, uključujući i priznavanje prethodnog znanja. Ohrabrujemo vršnjačko učenje o društvenoj dimenziji i pratićemo napredak na ovom polju.

Ponovo naglašavamo našu opredjeljenost ka promoviranju učenja u visokom obrazovanju u čijem središtu je student, a ovo učenje karakteriziraju inovativne metode podučavanja koje vide studente kao aktivne učesnike u vlastitom učenju. Zajedno sa institucijama, studentima i osobljem omogućićemo okruženje za rad i učenje koje pruža podršku i koje je inspirativno.

Visoko obrazovanje bi trebalo biti otvoren proces u kojem studenti razvijaju intelektualnu nezavisnost i ličnu sigurnost pored disciplinskih znanja i vještina. Kroz potragu za akademskim znanjem i istraživanjem, studenti bi trebali sticati sigurnost za procjenu situacija i zasnivati svoje djelovanje na kritičkom razmišljanju.

Osiguranje kvaliteta jeste od najveće važnosti za građenje povjerenja i ponovno jačanje privlačnosti ponuda EHEA-e, uključujući i odredbu koja se tiče prekograničnog obrazovanja.

Obavezuje se i na održavanje javne odgovornosti za osiguranje kvaliteta i na aktivno učestvovanje širokog kruga nosioca aktivnosti na njihovom daljem unapređenju. Prihvatamo izvještaj ENQA-e, ESU-a, EUA-e i EURASHE-a (grupa E4) o provođenju i primjeni „Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta“ (ESG)¹. Ponovo ćemo pregledati ESG izvještaj kako bismo poboljšali njegovu jasnoću, primjenjivost i korisnost, uključujući i njegov obim. Revizija će se zasnivati na inicijalnom prijedlogu koji će pripremiti grupa E4 u saradnji sa Međunarodnim obrazovanjem (*Education International*), BUSINESSEUROPE i Evropskim registrom za osiguranje kvaliteta na polju visokog obrazovanja (*EQAR*), koji će zatim biti dostavljen Bolonjskoj grupi za praćenje (*Bologna Follow-Up Group*).

Pozdravljamo spoljnu evaluaciju EQAR-a i podstičemo agencije za osiguranje kvaliteta da podnesu zahtjev za registraciju. Mi ćemo omogućiti agencijama registrovanim kod EQAR-a da vrše svoje aktivnosti širom EHEA-e, sve dok su u skladu sa zahtjevima na nacionalnom nivou. Posebno, imaćemo za cilj da priznamo odluke o osiguranju kvaliteta od agencija registriranih kod EQAR-a o združenim i dvojnim programima.

Potvrđujemo našu opredjeljenost održavanju javne odgovornosti za visoko obrazovanje i prepoznajemo potrebu za ostvarivanje dijaloga o **finansiranju i upravljanju** visokim obrazovanjem. Prepoznajemo važnost daljeg razvijanja odgovarajućih instrumenata za finansiranje kako bismo težili našim zajedničkim ciljevima. Osim toga, naglašavamo važnost razvijanja što efikasnijih upravnih i rukovodnih struktura na visokoobrazovnim institucijama. Obavezuje se da ćemo podržavati uključivanje studenata i osoblja u strukture upravljanja na svim nivoima i podsjećamo na našu privrženost nezavisnim i odgovornim visokoobrazovnim institucijama koje prihvataju akademsku slobodu.

Poboljšanje zapošljavanja koje će služiti evropskim potrebama

Današnji svršeni studenti treba da kombiniraju transverzalne, multidisciplinarne i inovativne vještine i nadležnosti sa do sada stečenim znanjem o određenom predmetu kako bi bili u stanju da zadovolje šire potrebe društva i tržišta rada. Mi imamo za cilj da povećamo **zapošljavanje** i lično i profesionalno usavršavanje diplomiranih studenata tokom njihove karijere. Ovo možemo postići kroz poboljšanje saradnje među poslodavcima, studentima i visokoobrazovnim institucijama, pogotovo kod izrade programa studiranja koji pomažu povećanju inovacija, poduzetništva i istraživačkog potencijala diplomiranih studenata. Cjeloživotno učenje jeste jedan od važnih faktora u ispunjavanju potreba promjenjivog tržišta rada i visokoškolske ustanove igraju centralnu ulogu u prenosu znanja i jačanju regionalnog razvoja, kroz neprestan razvoj nadležnosti i jačanje saveza znanja.

Naša društva trebaju visokoobrazovne institucije da na inovativan način doprinesu održivom razvoju i zbog toga visoko obrazovanje mora osigurati jaču vezu između **istraživanja**, podučavanja i učenja na svim nivoima. Programi studiranja moraju odražavati promjene u vezi sa prioritetima istraživanja i nastajućim disciplinama i istraživanje treba da potpomogne podučavanje i učenje. U tom smislu, mi ćemo podržavati različite doktorske programe.

¹ Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta (2011). “Prikaz provođenja i primjene ESG”

Uzimajući u obzir „Salzburg II Preporuke“² i Principe za inovativne doktorske obuke³, istraživaćemo mogućnosti za promoviranje kvaliteta, transparentnosti, zapošljivosti i mobilnosti u trećem ciklusu, jer obrazovanje i usavršavanje kandidata za doktorat ima posebnu ulogu u premoštavanju EHEA-e i Evropskog istraživačkog prostora (ERA).

Uz doktorsko usavršavanje, programi drugog ciklusa visokog kvaliteta su neophodan preduslov za uspjeh povezivanja područavanja, učenja i istraživanja. Držeći se široke raznolikosti i istodobno povećavajući čitljivost, mogli bismo također dodatno istražiti dalja zajednička načela za master programe u EHEA-i, uzimajući u obzir prethodni rad⁴.

Za konsolidaciju EHEA-e potrebna je smisljena primjena **rezultata učenja**. Razvoj, razumijevanje i praktična upotreba rezultata učenja je presudna za uspjeh Evropskog sistema prenosa bodova (ECTS), dodatka diplomi, priznavanja, kvalifikacijskih okvira i osiguranja kvaliteta – od kojih su svi međusobno zavisni. Pozivamo institucije da dalje povezuju studijske bodove sa oba rezultata učenja i studentskim opterećenjem, te uključuju postizanje rezultata učenja u postupcima ocjenjivanja. Radićemo da osiguramo da ECTS Vodič za korisnike⁵ u potpunosti odražava stanje trenutnog rada na rezultatima učenja i priznavanju prethodnog učenja.

Pozdravljamo napredak u razvoju **kvalifikacijskih okvira**; oni poboljšavaju transparentnost i omogućiće sistemima visokog obrazovanja da budu otvoreniji i fleksibilniji. Potvrđujemo da ostvarivanje potpunih koristi od kvalifikacijskih okvira može u praksi predstavljati veći izazov od razvoja struktura. Razvoj kvalifikacijskih okvira se mora nastaviti tako da oni postanu svakodnevna stvarnost za studente, osoblje i poslodavce. U međuvremenu, neke zemlje se suočavaju sa izazovima u finaliziranju nacionalnih okvira i samopotvrđivanja usklađenosti sa okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja (QF-EHEA) do kraja 2012. godine. Te zemlje trebaju da udvostruče svoje napore i iskoriste podršku i iskustvo drugih kako bi ostvarile taj cilj.

Zajedničko razumijevanje nivoa naših kvalifikacijskih okvira je važno za priznavanje kako u akademske tako i u profesionalne svrhe. Kvalifikacije nakon srednje škole koje daju pristup visokom obrazovanju će se smatrati kao da su nivo 4 Evropskog kvalifikacijskog okvira (EQF) ili ekvivalentnim nivoima za zemlje koje ne obavezuje Evropski kvalifikacijski okvir, gdje su uključene u nacionalne kvalifikacijske okvire. Mi se dodatno obavezujemo na upoređivanje prvog, drugog i trećeg ciklusa kvalifikacija u odnosu na nivoe 6, 7 i 8 Evropskog kvalifikacijskog okvira, odnosno naspram ekvivalentnih nivoa za zemlje koje Evropski kvalifikacijski okvir ne obavezuje. Istražićemo kako bi kvalifikacijski okviri EHEA mogli uzeti u obzir kratki ciklus kvalifikacija (nivo 5 EQF-a) i potaknuti zemlje da koriste kvalifikacijske okvire EHEA-e za upoređivanje tih kvalifikacija u nacionalnim kontekstima u kojima postoje. Tražimo od Vijeća Evrope i Evropske komisije da nastavi koordinirati napore kako bi odgovarajući kvalifikacijski okviri dobro funkcionirali u praksi.

² Asocijacija evropskog univerziteta (2010): „Salzbourg II Preporuke“

³ Evropska komisija (2011): „Izveštaj o nacrtu za realizaciju obuke doktoranata u Evropi – Ka zajedničkom pristupu“

⁴ Evropska asocijacija univerziteta (2009): „Studija o master zvanjima u Evropi“;

⁵ Evropska komisija (2009): „ECTS Vodič za korisnike“

Pozdravljamo jasno upućivanje na ECTS, Evropski kvalifikacijski okvir i rezultate učenja u prijedlogu Evropske komisije za reviziju Direktive EU o priznavanju **stručnih kvalifikacija**. Naglašavamo važnost uzimanja u obzir ovih elemenata u odlukama o priznavanju.

Jačanje mobilnosti za bolje učenje

Mobilnost u obrazovanju je bitna da se osigura kvalitet visokog obrazovanja, poveća zapošljivost studenata i proširi prekogranična saradnja unutar evropskog prostora visokog obrazovanja i šire. Usvajamo strategiju "Mobilnost za bolje učenje"⁶ kao dodatak, uključujući i cilj mobilnosti kao sastavni dio naših napora za promoviranje elementa internacionalizacije u cijelom visokom obrazovanju.

Dovoljna finansijska podrška studentima je neophodna kod osiguravanja jednakog pristupa i prilika mobilnosti. Ponavljamo našu predanost potpunoj **prenosivosti** nacionalnih nepovratnih sredstava i kredita u EHEA-i i pozivamo Evropsku uniju da pruži podršku ovom naporu putem svojih politika. Pravedno akademsko i stručno **priznavanje**, uključujući i priznavanje neformalnog i informalnog učenja, predstavlja jezgro EHEA-e. To predstavlja neposrednu korist za akademsku mobilnost studenata, poboljšava šanse profesionalne mobilnosti diplomanata i predstavlja tačnu mjeru stepena konvergencije i povjerenja koji su ostvareni. Odlučni smo ukloniti preostale prepreke koje ometaju učinkovito i pravilno priznavanje. Stoga se obavezujemo na preispitivanje naših državnih zakona u skladu sa Lisabonskom konvencijom o priznavanju⁷). Pozdravljamo Priručnik za evropski prostor priznavanja (EAR)⁸ i preporučujemo njegovo korištenje kao seta smjernica za priznavanje stranih kvalifikacija i priručnika dobre prakse, i podstičemo visokoškolske ustanove i agencije za osiguranje kvaliteta da ocijene institucionalne postupke priznavanja u unutrašnjem i vanjskom osiguranju kvaliteta.

Težimo otvorenim sistemima visokog obrazovanja i bolje **uravnoteženoj mobilnosti** u EHEA-i. Ako bar jedna strana smatra da je nejednakost mobilnosti između zemalja EHEA-e neodrživa, podstičemo zemlje kojih se to tiče da zajednički traže rješenje, u skladu sa Strategijom mobilnosti EHEA-e.

Podstičemo visokoškolske ustanove da nastave razvijati **zajedničke programe i zvanja** kao dio šireg pristupa EHEA-i. Ispitaćemo nacionalna pravila i prakse koji se odnose na zajedničke programe i zvanja kao način uklanjanja prepreka za saradnju i mobilnost koje su ugrađene u nacionalne kontekste.

Saradnja sa drugim regijama svijeta i **međunarodna otvorenost** su ključni faktori za razvoj EHEA-e. Obavezujemo se da ćemo nastaviti istraživati globalno razumijevanje ciljeva i načela EHEA-e u skladu sa strateškim prioritetima strategije iz 2007. godine "EHEA u globalnom okruženju"⁹. Mi ćemo ocijeniti provedbu Strategije do 2015. godine sa ciljem

⁶ Ministarska konferencija u Bukureštu (2012): „Mobilnost za bolje obrazovanje. Strategija mobilnosti 2020 za Evropsko područje visokog obrazovanja (EHEA)“;

⁷ Vijeće Evrope / UNESCO (1997): “ Lisabonska konvencija o priznavanju koja se odnosi na visoko obrazovanje u evropskoj regiji”.

⁸ NUFFIC, Norveška organizacija za međunarodnu saradnju u visokom obrazovanju (2012): „Priručnik o priznavanju Evropskog područja“;

⁹ Ministarska konferencija u Londonu (2007): „Evropsko područje visokog obrazovanja u globalnom okruženju. Strategija za eksternu dimenziju Bolonjskog procesa“.

pružanja smjernica za dalji razvoj internacionalizacije. Bolonja politički forum će se nastaviti kao prilika za dijalog, a njegov format će se i dalje razvijati sa našim globalnim partnerima.

Bolje prikupljanje podataka i transparentnost za pružanje podrške političkim ciljevima

Pozdravljamo bolju kvalitetu podataka i informacija o visokom obrazovanju. Tražimo više ciljano prikupljanje podataka i upoređivanje sa zajedničkim indikatorima, naročito o zapošljivosti, socijalnoj dimenziji, cjeloživotnom učenju, internacionalizaciji, prenosivosti bespovratnih sredstava/kredita i mobilnosti studenata i osoblja. Molimo Eurostat, Eurydice i Eurostudent da prate provođenje reformi i o njoj podnesu izvještaj u 2015. godini.

Podstićemo razvoj sistema dobrovoljnog vršnjačkog učenja i provjeravanja u zemljama koje to zatraže. To će pomoći da se procijeni nivo provođenja bolonjskih reformi i promoviraju dobre prakse kao dinamičan način rješavanja izazova sa kojima se suočava evropsko visoko obrazovanje.

Nastojaćemo da učinimo sisteme visokog obrazovanja razumljivijim za javnost, a naročito za studente i poslodavce. Podržaćemo poboljšanje postojećih alata za transparentnost kao i onih u razvoju kako bi ih učinili usmjerenijim ka korisnicima i utemeljili ih na dokazima. Cilj nam je postići dogovor o zajedničkim smjernicama za transparentnost do 2015. godine.

Utvrđivanje prioriteta za period 2012-2015

Nakon što smo izložili glavne ciljeve EHEA-e u narednim godinama, utvrđujemo sljedeće prioritete za djelovanje do 2015. godine.

Na nacionalnom nivou, zajedno sa relevantnim akterima, a naročito sa visokoškolskim ustanovama, mi ćemo:

- temeljito razmisliti o rezultatima Izvještaja iz 2012. godine o provođenju Bolonjskog procesa i uzeti u obzir njegove zaključke i preporuke;
- jačati politike proširenja sveobuhvatnog pristupa i podizanja stopa završavanja, uključujući i mjere usmjerene na povećanje učešća nedovoljno zastupljenih grupa;
- utvrditi uslove koji podstiču učenje usmjereno na potrebe studenata, inovativne nastavne metode i okruženje za rad i učenje koje pruža podršku i nadahnjuje, a pritom nastaviti uključivati studente i osoblje u upravne strukture na svim nivoima;
- dozvoliti registriranim agencijama za osiguranje kvaliteta EQAR-a (Evropski registar za osiguranje kvaliteta) da obavljaju svoje aktivnosti širom EHEA-e, dok je to u skladu sa nacionalnim zahtjevima;
- raditi kako na povećanju zapošljivosti, cjeloživotnog učenja, rješavanja problema i poduzetničkih vještina kroz poboljšanu saradnju sa poslodavcima, naročito kod razvoja obrazovnih programa;
- osigurati da kvalifikacijski okviri, provođenje ECTS-a i dodatka diplomi bude zasnovano na rezultatima učenja;
- pozvati zemlje koje ne mogu dovršiti provođenje nacionalnih kvalifikacijskih okvira kompatibilnih sa kvalifikacijskim okvirom EHEA-e da do kraja 2012. godine udvostruče svoje napore i dostave revidirani plan za taj zadatak;

- provoditi preporuke strategije "Mobilnost za bolje učenje" i raditi prema potpunoj prenosivosti nacionalnih nepovratnih sredstava i kredita u evropskom prostoru visokog obrazovanja;
- revidirati državne zakone kako bi u potpunosti bili u skladu sa Lisabonskom konvencijom o priznavanju i promovirati korištenje Priručnika evropskog prostora prepoznavanja za unapređenje praksi priznavanja;
- podsticati saveze koji se zasnivaju na znanju u EHEA-i, sa naglaskom na istraživanje i tehnologiju.

Na evropskom nivou, u pripremi ministarske konferencije u 2015. godini i zajedno sa relevantnim akterima, mi ćemo:

- tražiti od Eurostat-a, Eurydice-a i Eurostudent-a da prate napredak u provođenju reformi Bolonjskog procesa i strategije "Mobilnost za bolje učenje";
- razviti sistem dobrovoljnog vršnjačkog učenja i provjeravanja do 2013. godine u zemljama koje to zatraže te pokrenuti pilot projekat za promoviranje vršnjačkog učenja o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja;
- izraditi prijedlog za revidiranu verziju evropskih standarda i smjernica (ESG) radi usvajanja;
- promovirati kvalitet, transparentnost, zapošljivost i mobilnosti u trećem ciklusu, te u isto vrijeme graditi dodatne mostove između EHEA-e i Evropskog istraživačkog prostora;
- raditi da se osigura da ECTS vodič za korisnike u potpunosti odražava stanje trenutnog rada na rezultatima učenja i priznavanju prethodnog učenja;
- koordinirati rad da se osigura da kvalifikacijski okviri funkcioniraju u praksi, naglašavajući njihovu vezu sa rezultatima učenja i istražiti kako kvalifikacijski okviri EHEA-e mogu uzeti u obzir kratki ciklus kvalifikacija u nacionalnim kontekstima;
- pružiti podršku radu pionirske grupe zemalja koje istražuju načine za postizanje automatskog akademskog priznavanja uporedivih zvanja;
- ispitati nacionalne zakone i prakse koji se odnose na zajedničke programe i zvanja kao način uklanjanja prepreka za saradnju i mobilnost koje su ugrađene u nacionalne kontekste;
- evaluirati provođenje strategije "Evropski prostor visokog obrazovanja u globalnom okruženju";
- izraditi EHEA smjernice za transparentne politike i nastaviti pratiti trenutne alate transparentnosti kao i one u razvoju.

Sljedeća Ministarska konferencija o EHEA-i će se održati u Jerevanu, Armeniji 2015. godine, gdje će se preispitati napredak u odnosu na prioritete utvrđene iznad.